

UDK 28:141.336 (049.3)

William C. Chittick, Sufijski put spoznaje: Ibn al-'Arabijeva metafizika imaginacije, s engleskog preveo prof. dr. Rešid Hafizović Naučnoistraživački institut "Ibn Sina", Sarajevo 2021.

*Moje oči ne zure u drugo
doli u Lice Njegovo,
Moje uči nikad ne slušaju
Drugo doli riječi Njegove.
(Futuhāt II, 459)*

Kao izdavački poduhvat, što nesumnjivo i jest, u oktobru 2021. godine na Internacionalnom sajmu knjiga u Sarajevu, u izdanju Naučnoistraživačkog instituta "Ibn Sina" nagrađena je knjiga Sufijski put spoznaje: Ibn al-'Arabijeva metafizika imaginacije, autora Williama C. Chitticka, u prijevodu akademika Rešida Hafizovića. Ovo djelo je plod dvadesetogodišnjeg istraživačkog rada na Ibn Arebijevom djelu Futuhāt al-makiyye i jedna je od najvažnijih studija Williama C. Chitticka, profesora Njujorškoga univerziteta.

Suštinsku ulogu u svom djelu Ibn Arebi dodjeljuje imaginaciji. Njegova se metafizika ne može razumjeti bez dosezanja znanja o važnosti imaginacije, a njegovo gledanje na imaginaciju ne može se razumjeti izvan sfere metafizike.

Kontinuirana potraga za izgubljenim intelektualnim i duhovnim naslijeđem urodila je ponovnim otkrivanjem značaja imaginacije. Zapad je prepustio vjeru razumu i zaboravio da samo imaginacija otvara dušu prema mogućnostima primanja i razumijevanja, što nije dostupno racionalnome duhu. Ako čovjek nije u stanju imaginacijom skinuti maske sa lica stvari i stvorenja da bi ugledao iskonsku prirodu stvari, onakvih kakve one jesu, onda nije u stanju ni pronaći Boga i njegovo zemaljsko trajanje pretvara se u besciljno vegetiranje u kalu neumitne prolaznosti.

Ovo djelo predstavlja opsežnu enciklopediju islamskih disciplina u kontekstu *tawhida*, u kojem Ibn Arebi do najsitnijih detalja pojašnjava pitanja ontologije i kosmologije, strukture ljudskog bića i ljudskih tipova, hijerarhije duhovnih svjetova, znanja o vjerovjesnicima, simbolizam slova, hadisa, tefsira, ali i druge brojne teme. Kako se može uočiti, i ovo, kao i sva druga Ibn Arebijeva djela, hermeneutika je Kur'ana.

Zašto je Ibn Arebi tako važan? Kao sufija, teozof i filozof u smislu drevne mudrosti, on nudi najdetaljnija i najprodubljenija izlaganja islamskog razumijevanja Boga, univerzuma i ljudske duše koja se općenito mogu pronaći u bilo kojem vremenu ili na bilo kojem mjestu. Njegovo učenje je bilo izvor kontroverzi, jer je poučavao ljude da je njihova primarna zadaća prema Bogu da Ga razumiju zbog sebe i po sebi, što je remetilo komoditet tradicionalne uleme koja je zagovarala *taqlid* koji bi se bespogovorno slijedio. Hikma, prema njegovom kazivanju, ne pripada entitetima, nego razinama i to dvjema: razini Gospodara i razini sluga. Do tančina on pojašnjava svijet skrivenosti s nebrojenim duhovnim razinama, koje se mogu dosegnuti kontempliranjem putem unutarnjih osjetila.

Kroz sedam poglavlja knjige Chittick je čitatelju otkrinuo bogatu sufijsku riznicu izborom uglavnom iz Ibn Arebijevog *Futuhāta* predočivši brojne Ibn Arebijeve argumente u svim aspektima protežnog, imaginalnog i duhovnog svijeta Božijeg Bitka, na taj način oslikavši milostivo lice islama, a ne okrutno lice koje vodi u ekstremni terorizam, kakvo mu danas pripisuju i otvoreni i pritajeni neprijatelji Istine.

Autor je knjigu strukturirao u sedam zasebnih poglavlja s dodatkom uvoda, kako je to predstavljeno u nastavku teksta.

Uvod (str. 9-23) obuhvata autorov Predgovor bosanskom izdanju, u kojem William Chittick naglašava da je njegova potraga za izgubljenim intelektualnim i duhovnim naslijeđem urodila ponovnim otkrivanjem važnosti imaginacije. Zapad je, nažalost, prepuštajući se razumu, zaboravio da imaginacija raskriljuje dušu mogućnostima razumijevanja vjere, što nije dostupno racionalnom duhu. Slijedi *Predgovor prevodioca*, akademika Rešida Hafizovića, koji ističe da je “znanje kao svjetlo ‘tinte Božije riječi’” i da čovjek, kao Božiji halifa, mora da vlada srcem stvari i tako spoznajno proniče u tajanstva iskonske prirode svakog stvorenja i s onu stranu sedamdeset hiljada zastora od svjetlosti i tmine iza kojih se skriva Lice Božije. Uvod u samu knjigu (str. 24-48) posvećen je Ibn Arebijevom životu i njegovim djelima, u vezi s kojima istraživači navode da je napisao 700 knjiga, rasprava i poetskih zbirki, od kojih je 400 opsežnijih djela. Sama *Mekanska otkrovenja* (*Futūhāt al-makiyya*) u kritičkom izdanju Osmana Yahyaa sadrže 17.000 stranica.

Prvo poglavlje je “Pregled” (str. 49-92) koji predstavlja terminološki registar i načelnu hijerarhiju univerzuma i Božije prisutnosti u njemu, te Ibn Arebijevu kozmološku shemu u pogledu makrokozmosa i mikrokozmosa kao Božije imaginacije. U tom kontekstu, Chittick je iznio brojne Ibn Arebijeve upute u pogledu traganja i zaokupljenosti spoznavanjem Božijeg Bitka. Dalje nam pojašnjava: kad Ibn Arebi koristi pojam imaginacije i svijet imaginalnog (*barzah*), on misli na svijet između duhovnog i protežnog svijeta. Ibn Arebijev kosmološki obrazac neograničene imaginacije ilustriran je grafikonom svjetlosnog roga: između Bitka i ništavila je egzistencija (neograničena imaginacija), a unutar toga je imaginalni svijet (ograničena imaginacija) između duhovnog i protežnog svijeta (str. 70). O savršenom čovjeku Ibn Arebi kaže da je on jedinstvo mikrokosmosa i makrokosmosa. On potpuno i svjesno živi na svim silaznim razinama Svjetla i na svim uzlaznim razinama svjetla kroz koje se svjetlo vraća

natrag, a ljudski um povezuje božansko znanje. Onako kako se on vrta oko Boga tako se kosmos vrta oko njega (str. 92).

Drugo poglavlje je “Teologija” (str. 93-167) u kojem autor razmatra Ibn Arebijevu tumačenje Božijih Imena, odnosno imena imēna (‘asmā al-’asmā) koja Bog otkriva ljudima kroz Kur’an i druge objave, što omogućava spoznavanje prirode stvari, to jest istinsko znanje o egzistenciji (str. 96). Dalje nam tumači božanske korijene hijerarhije i protuslovlja (str. 118-137) te Bit i Božansko, koji su označeni imenom Allāh, koje objedinjuje sva Božija Imena i izmiruje sve protrotnosti i protuslovlja. Imena obuhvaćena imenom Allāh, uzajamno su suprotstavljena, ne samo u horizontalnom nego i u vertikalnom smislu, stoga istinsko znanje o Bogu zahtijeva spoznavanje Njega kroz obje vrste imena (str. 138-167).

Treće poglavlje “Ontologija” (169-271) razmatra Ibn Arebijevu ideju transcendentnog jedinstva Bitka, kroz pojašnjavanje pojmova postojanja i nepostojanja i u vezi s tim Egzistencije i Egzistenta, Mjesta pojavljivanja, Samoraskrivanje i moć prihvaćanja te Jednost Bitka i učinke Imena. U ovom poglavlju Chittick daje tumačenja Ibn Arebijevog kazivanja o Božijem stvaranju i beskonačnim mogućnostima pretvorbi i preobrazbi, nikad opetovanom samoraskrivanju i bezgraničnosti. U vezi s Njegovim stvaranjem dato je i tumačenje kosmičke imaginacije: kosmos je Bezgranična Imaginacija, jer sve drugo osim Boga očituje temeljne odlike imaginacije (str. 232). Ibn Arebi, kao i učenjaci prije njega, govori o imaginaciji, dajući primjer snoviđenja koje je uobičajeno ljudsko iskušavanje prirode imaginalnih stvari (str. 233). Kad se priroda kosmosa istinski ozbilji (*tahqiq*), znalac je vidi u formi imaginacije, koja zahtijeva tumačenje kao u slučaju sna. Data su i tumačenja Vrhovnog Berzaha, koji se naziva i Bezgraničnom Imaginacijom, a može uključivati i pojmove kakvi su Oblak, Dah Milotvornog, Zbilja kroz koju se događa stvaranje, Univerzalna Zbilja, Priroda i Zbilja Savršenog Čovjeka (str. 243-271).

Četvrto poglavlje “Epistemologija” (str. 273-340) posvećeno je potrazi za znanjem, što se razmatra kroz tematska potpoglavlja: ‘Spoznaja i spoznavatelj’, ‘Stjecanje znanja’ te ‘Vaga Zakona’.

Nedvojbeno Ibn Arebi upućuje na to da su Bog i Poslanik uspostavili Vagu Zakona, mjerilo koje se primjenjuje na svaku ljudsku situaciju i postavlja svaku stvar na njoj pripadajuće mjesto. Sve znanje i praksa moraju biti mjereni tom vagom. Posebna vaga brine da Zakon koji predstavlja ravnotežu unutar kosmosa, tvori pravdu ('adl). A to je povezano s mudrošću (*bikma*) i čudorednošću, jer čovjek lijepog čudoređa slijedi Vagu Zakona. Stoga je nužno znati granice znanja i principe spoznaje.

Peto poglavlje "Hermeneutika" (str. 341-435) izlaže Ibn Arebijevu kritiku racionalnog tumačenja vjere, s obzirom na to da je razum sredstvo teologa i filozofa koji istrajavaju na tumačenju Objave. Srce je sjedište uma i otkrovenja, a istina se poima umom. Ibn Arebi definira vjeru kao vrstu znanja koje dolazi snagom uvida i dokaza. To je razmatrano kroz potpoglavlja: 'Vjera i racionalno tumačenje', 'Spoznavanje Božijeg samoraskrivanja' i 'Razumijevanje Kur'ana'.

Šesto poglavlje "Soteriologija" (str. 437-558) predočava iznimno korisne smjernice kojim nam Ibn Arebi nudi rješenja za dvojbe u pogledu otkrovenja koja nikad prije nisu iskušana na duhovnom putu, opisujući znake koji nam garantiraju da su od Boga, a ne od šejtana. U vezi s tim su i teme o relacijama između vjerovjesnika i Božijih prijatelja, te druga pitanja koja su u korelaciji s njima: Vrednovanje samootkrovenja, Imena i duhovne postaje, Zamke na putu i Sigurnost u služenju.

Sedmo, posljednje poglavlje ove knjige, naslovljeno je sa "Ispunjenje" (str. 559-632) i u njemu su definirani vjera (*imān*) i uvjerenje (*i'tiqād*, 'aqīda) te pojašnjeni kriteriji duhovne pripravljenosti pojedinaca koja je u neprestanoj mijeni. Proces preobražavanja suštinski znači da je egzistencija po prirodi 'stepenovanje sukladno izuzetnosti' (*tafādul*), to jest stepen koji neko poluču u kontekstu vlastite vjere i uvjerenja. U tom smislu su i dva potpoglavlja koja to detaljnije elboriraju: "Transcendiranje idola uvjerenja" i "Motrenje sa dva oka".

Slijede "Bibliografija Ibn Arabijevih djela" (str. 633-639) te "Indeks imena i pojmova" (str. 641-643).

Ibn Arebijev *Futuhāt* kao nepregledni duhovni okean sufijske mudrosti u svakom ponovnom susretu podstiče čitatelja da gradi novi i neponovljiv perceptivno-iskustveni odnos sa smislovima teksta *Futuhāta*, njegovim idejama i poukama, jer čitatelj svaki put, ovisno o unutarnjem stanju, drugačije oblikuje svoj perceptivni kontekst. Čitatelj dekodira tekst i razumijeva njegova značenja u skladu s razinom svoje spoznajne skale, što nužno ne znači da je do kraja apsorbirano razumijevanje.

Sve izloženo u knjizi samo je djelić onoga što se nalazi u *Futuhātu*, a kako to Ibn Arebi veli: "Ono što pohranjujemo u svako poglavlje, s obzirom na ono što znamo, samo je kap u moru." Uprkos svemu, ovo je djelo neozaobilazan enciklopedijski kompendij ezoterijskih učenja o muslimanskoj duhovnosti za sve sljedbenike puta mudrosti i ljubavi, znalce, istraživače i, općenito, poklonike duhovnosti. Ovakva poduka i znanje se ne stječu u školama i na univerzitetima, ono je prvo znanje o kojem ovise sva druga znanja, a to je spoznaja samog sebe uz pomoć vjerovjesnika i Božijih prijatelja.

Prevodilac je maestralno uradio svoj posao, prije svega na osnovu izvrsnih znanja o islamskoj metafizici i transcendentnoj filozofiji, ali i o njezinom specifičnom registru i terminologiji. Ovaj prijevod pomiruje doslovnost i ljepotu prijevoda, čime je ispunjen najzahtjevniji zadatak, a to je prevodenje sa šireg semiotičkog stajališta. Semiotički instrumentarij iskorišten je za deskripciju imaginalnog i dekodiranje simbola i značenja metafizike imaginacije.

Tekstovi ovog duhovnog viteza su ranije predstavljani našoj javnosti u hvalevrijednom prijevodu Saliha Ibriševića i Ismaila Ahmeta-gića (*Mekanska otkrovenja*, I-IV, 2007, 2011; *Dragulji mudrosti*, 2008). Nadamo se da će i ova knjiga naći put do čitatelja koji žele otkriniti vrata Imaginalnog svijeta i ugledati svjetlo odnosno "znanje o svjedočanstvu Božijeg jedinstva, jer je to znanje koje uspostavlja izuzetnost i sreću" (str. 409).

Sabaheta Gaćanin